

RECERQUES

HISTÒRIA / ECONOMIA / CULTURA

70

Antoni Ferrer Abárzuza Els senyors de captius o esclaus d'Eivissa. Els prohoms locals i les seves fonts de lucre

Rodolfo Galdeano Carretero Historiografia catalana i model jesuític: la *Història moral de Catalunya* del jesuïta Pere Gil (1550-1622)

Xevi Camprubí La repressió de la dissidència austriacista a Madrid: el cas de Joan Gensana, agent de la Generalitat a la cort (1702-1704)

Ramon Garrabou, Josep-Maria Ramon-Muñoz i Enric Tello Organització social del treball, salaris i mercat laboral a Catalunya: el cas d'una explotació agrària de la comarca de la Segarra a la darrereria del segle XIX

Daniel Escribano El règim d'oficialitat lingüística a Catalunya durant la Segona República espanyola

Mireia Ros Domènech L'empresonament de les dones del moviment republicà irlandès, 1971-1982

PUV

70
RECERQUES

ASSOCIACIÓ RECERQUES

JUNTA DIRECTIVA / EXECUTIVE COMMITTEE

Josep M. Benaül (Universitat de Barcelona), Joan-Lluís Marfany, Conxita Mir (Universitat de Lleida), Pere Pascual (Universitat de Barcelona), Joaquim M. Puigvert (Universitat de Girona), Borja de Riquer (Universitat Autònoma de Barcelona), Pedro Ruiz Torres (Universitat de València), Eva Serra (Universitat de Barcelona), Àngels Solà (Universitat de Barcelona) i Xavier Torres (Universitat de Girona)

CONSELL ASSESSOR DEL CONVENI MARC DE COEDICIÓ /
ADVISORY BOARD, PUBLISHING CONSORTIUM

Josep M. Benaül (Associació Recerques), Montserrat Duch (Universitat Rovira i Virgili), Antonio Escudero (Universitat d'Alacant), Tomàs de Montagut (Universitat Pompeu Fabra), Conxita Mir (Universitat de Lleida), Pere Pascual (Associació Recerques), Joaquim M. Puigvert (Universitat de Girona), Mercè Renom (Associació Recerques), Borja de Riquer (Universitat Autònoma de Barcelona), Pedro Ruiz Torres (Universitat de València), Maria A. Solà (Universitat de Barcelona)

SECRETARIA / ADMINISTRATION

Joan Pons Alzina

REVISTA RECERQUES. HISTÒRIA, ECONOMIA, CULTURA

CONSELL ASSESSOR INTERNACIONAL / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Enrique Ayala Mora (Universidad Andina Simón Bolívar), Franco Cazzola (Universit  di Bologna), Andrea Colli (Universit  Commerciale Luigi Bocconi, Milà), Paul Freedman (University of Yale), Geneviève Gavignaud-Fontaine (Universit  Paul Valéry, Montpellier), Stéphane Michonneau ( cole des hautes  tudes hispaniques et ib riques), Patrici Pojada (Universitat de Perpinyà) i James Thomson (University of Sussex)

CONSELL DE REDACCIÓ / EDITORIAL BOARD

Cristina Borderías, Jordi Catalan (Universitat de Barcelona), Montserrat Duch (Universitat Rovira i Virgili), Antoni Furió (Universitat de València), Albert García (Universitat Pompeu Fabra), Andreu Gin s, Jesús Millán (Universitat de València), Carles Manera (Universitat de les Illes Balears), Josep Pujol (Universitat Autònoma de Barcelona), Enric Saguer (Universitat de Girona), Mercè Renom, Eva Serra i Francesc Valls (Universitat de Barcelona)

RECERQUES. Història, Economia, Cultura és una revista catalana d'història (ISSN 0210-380X i edició electr nica 2385-4588) publicada per l'Associació Recerques, constituïda el 1996, amb la finalitat, entre d'altres, de difondre la recerca científica en el camp de les ciències socials i humanes. Per associar-s'hi i per a altra informació: revista.recerques@upf.edu. Des del 2004, el Servei de Publicacions de la Universitat de València se n'encarrega de l'edició i la distribució. Per subscriure-s'hi i altra informació: <http://puv.uv.es>.

RECERQUES és una revista semestral i el tiratge de cada número  s de 500 exemplars.

Els articles que es publiquen en aquesta revista han estat sotmesos a avaluació externa i consten a les bases de dades ISOC, PIO, Latindex, Raco, Regesta-Imperi, Dialnet i RISO.

Administració: Associació Recerques. Història, Economia, Cultura. Apartat de Correus 602 - 08080 Barcelona revista.recerques@upf.edu

Edició i distribució: Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques, 13 - 46010 València <http://puv.uv.es>

ISSN: 0210-380X

Dipòsit legal: B. 29338-1979

Impressió: Guada Impressors, S.L.

70
RECERQUES

Sumari / Contents

<i>Els senyors de captius o esclaus d'Eivissa. Els proboms locals i les seves fonts de lucre</i>	
Slave masters in Ibiza. Local elites and their sources of income per Antoni Ferrer Ab�rzuza	5
<i>Historiografia catalana i model jesuític: la Història moral de Catalunya del jesuïta Pere Gil (1550-1622)</i>	
Catalan historiography and the Jesuitic method: the <i>Història moral de Catalunya</i> of the Jesuit Pere Gil (1550-1622) per Rodolfo Galdeano Carretero	35
<i>La repressió de la dissidència austriacista a Madrid: el cas de Joan Gensana, agent de la Generalitat a la cort (1702-1704)</i>	
The repression of pro-Austrian dissidence in Madrid: the case of Joan Gensana, the Generalitat's agent at the royal Court (1702-1704) per Xevi Camprubí	61
<i>Organització social del treball, salaris i mercat laboral a Catalunya: el cas d'una explotació agrària de la comarca de la Segarra a la darrer�ia del segle XIX</i>	
Social Organization of Labour, Wages and the Labour Market in Catalonia: the case of an agricultural farm in the Segarra region in the late nineteenth century per Ramon Garrabou, Josep-Maria Ramon-Muñoz i Enric Tello	83
<i>El règim d'oficialitat ling�stica a Catalunya durant la Segona República espanyola</i>	
The legal framework for official language status in Catalonia under the Second Spanish Republic per Daniel Escribano	125
<i>L'emprisonament de les dones del moviment republicà irlandès, 1971-1982</i>	
The imprisonment of Irish republican women, 1971-1982 per Mireia Ros Dom�nech	161

RESSENYES

Eulàlia Duran i Maria Toldrà (ed.): <i>Itineraris. Nou estudis sobre cultura al Renaixement</i> , per Helena Rausell Guillot.	185
James S. AMELANG: <i>Historias paralelas. Judeoconversos y moriscos en la España moderna</i> , per Manuel Lomas Cortés.	188
Elisa BADOSA COLL: <i>La Barcelona del Barroc a través d'una família de comerciants: els Amat</i> , per Maria Adela Fargas Peñarrocha.	190
Carmen SANZ AYÁN: <i>Los banqueros y la crisis de la monarquía hispánica de 1640</i> , per Eva Serra i Puig.	193
Maria Antònia MARTÍ ESCAYOL i Antoni ESPINO LÓPEZ: <i>Catalunya abans de la Guerra de Successió. Ambrosi Borsano i la creació d'una frontera militar, 1659-1700</i> , per Eva Serra i Puig.	197
Antonio ESPINO LÓPEZ: <i>Pàtria i llibertat. La guerra de Successió a Catalunya, 1704-1714</i> , per Josep Fàbregas Roig.	203
María Dolores RAMOS PALOMO (coord.): <i>Andaluzas en la historia. Reflexiones sobre política, trabajo y acción colectiva</i> , per Meritxell Simon-Martin.	207
Enric UCELAY-DA CAL i Arnau GONZÀLEZ VILALTA (ed.): <i>Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución</i> , per José Luis Martín Ramos.	214
Ramon ARNABAT MATA i David INÍGUEZ GRÀCIA: <i>Atac i defensa de la reraguarda. Els bombardeigs franquistes a les comarques de Tarragona i Terres de l'Ebre (1936-1939)</i> per Manel Güell.	219
Antoni GAVALDÀ: <i>El sindicalisme al Priorat: de l'eufòria al destorb (1939-1944)</i> , per Javier Tébar Hurtado.	223
<i>Fons José del Barrio (1936-1976)</i> (edició, introducció i notes de Miquel-Àngel VELASCO), per Josep Antoni Pozo González.	226
Pau CASANELLAS: <i>Morir matando. El franquismo ante la práctica armada, 1968-1977</i> , per Daniel Escribano.	229
Josep FONTANA: <i>Por el bien del Imperio. Una historia del mundo desde 1945</i> , per Ángel Viñas Martín.	236

L'encaix d'aquestes obres d'autoria col·lectiva acostuma a presentar problemes. Per tal d'intentar resoldre'ls, les editores han construït una estructura en la qual un dels textos actua a tall de pòrtic i en el qual sacoblen els vuit assaigs restants de manera suposadament temàtica, en parelles més o menys coherents. Aquests assaigs combinen la història del gènere i la construcció d'una imatge de la identitat nacional, la incidència de la profecia política en el Renaixement i l'anticrist en el context de la reforma i la contrareforma, l'estudi dels manuscrits de Pere Miquel Carbonell i la impremta renaixentista catalana o la prosa narrativa d'*El cortesano* de Lluís del Milà i l'espectacle teatral renaixentista. Si acceptem el paper precursor de Petrarca dins de l'humanisme, podem trobar una certa lògica a triar el treball de Carles Garriga sobre «Memòria i veritat en Petrarca (Fam. IV, 1)» per a obrir l'obra. De lectura un tant recarregada, el text fa servir l'ascensió de Petrarca al mont Ventoso, el 1336, com a paràbola de la cerca petrarquista de la *veritas*. Inclou, a més, de manera mica exornada, alguns tòpics sobre l'humanisme (la importància de freqüentar el coneixement de les lletres o la seua funció propèdèutica), que se sumen a algunes reflexions sobre el vincle especial que hi ha entre el poeta d'Arezzo i l'autor de les *Confessions*. La convicció agustiniana que el jo i la veritat estan íntimament lligats permet a Petrarca, contràriament als seguidors d'Averroes, suprimir el problema de la doble veritat. L'assaig es tanca amb una reflexió sobre un segon concepte, el de *memòria*, sobre el qual l'humanisme basí una de les seues aportacions més importants: la recuperació de l'antiguitat clàssica com a exercici de responsabilitat històrica i humana, que implica un acte d'agraïment.

Els dos assaigs següents formen el que possiblement siga l'acoblament més forçat dels que componen aquesta antologia. Són treballs que aborden qüestions referents a la història del gènere i al problema de la construcció de l'Estat i les identitats nacionals, en aquest cas catalanes. A les dones protagonistes de la vida quotidiana, de les pràctiques de relació i dels sentiments, Teresa Vinyoles i Vidal forneix una visió completa dels que han estat alguns dels camps tradicionals de la història del gènere: el matrimoni, el treball femení i la creació literària. Amb això, fa visibles les dones a través de la reproducció i l'estudi d'alguns dels seus textos i de les fonts que parlen d'elles. L'autora subratlla el protagonisme femení en la història dels sentiments, de les mentalitats, de la vida quotidiana o de la privatitat i reivindica l'existència d'una altra cultura, diferent de la cultura dominant i transmesa d'una altra manera. Gràcies a la documentació notarial o a fonts de caràcter directe, com ara els epistolaris, podem conèixer els avatars i sentiments de dames vídues, mestresses de casa, fadrines enamorades o núvies mal casades que, per tal d'evitar la consumació, s'arrecen al convent. També bruixes i sanadores, mares que negocien amb el cunyat el matrimoni de les filles, empleades del servei domèstic, filadores, camperoles, benefactores dels hospitals o dones que carreguen amb allò que l'autora anomena «treball emocional», que implica atendre els fills, l'espòs, persones majors i malaltes, contra la concepció medieval segons la qual les dones ni resen, ni treballen, ni lluiten, sinó que estan casades i cuiden els que resen, treballen i lluiten. En el tercer dels textos ressenyats, Agustí Alcoberro subscriu una

tesi: que l'Estat català modern es configurarà sota el regnat de Ferran II, tesi que és tan polèmica, si més no, com la que defensa això mateix per al seu suposat homòleg espanyol. «Poder i societat al Renaixement: estat modern i identitats nacionals» reivindica per als segles de l'edat moderna un estatut de normalitat política que es contraposa a la suposada decadència i foscor que els atorgava tradicionalment la cronologia romàntica. El seu repàs a la historiografia i els nous camps d'estudi de l'Estat modern li permeten d'apel·lar a tesis com la de Charles Tilly, que situen la gènesi de l'Estat dins de la llarga durada (900-1900), a més de destacar l'existència en el Renaixement de dos fenòmens paral·lels, al seu parer: l'eclosió de la història, com a disciplina moderna, que troba un sentit històric en l'evolució de la humanitat, i el naixement de la ciència política, mercès a autors com ara Leonardo Bruni o Nicolò Machiavello, interessats pel comportament de l'home en la societat o els fonaments del poder. S'hi afegeix un esment al paper dels juristes en la configuració de la identitat catalana, o la tesi de Xavier Torres, segons la qual existiria una consciència de «nació política» a la Catalunya de la primera meitat del Sis-cents, més enllà dels estaments privilegiats, idees que contraposa a la constatació que la qüestió de la llengua no representa en els segles moderns un element identitari central.

Resulta millor l'acoblament, ni que siga temàtic, dels textos que subscriuen Joan Requesens i Eulàlia Duran, editors tots dos el 1997 d'un recull de textos de temàtica semblant: «Profecia i poder al Renaixement. Texts profètics catalans favorables a Ferran el Catòlic» (1997). Joan Requesens presenta un text intel·ligent, impecable en la seua construcció lògica i expositiva, tot fent un exercici argumental que gosa fins i tot picar l'ull a la lògica escolàstica. Si, tal com assenyala l'autor, el recurs a la transcendència s'ha configurat tot al llarg de la història com a instrument per excel·lència justificador dels actes polítics, en el Renaixement la profecia atorga al poder polític un significat transcendent. «Una introducció a la profecia política» revisa en la seua primera part les diverses aproximacions al fenomen profètic al llarg de l'edat mitjana, segons les dues vies, l'escolàstica, d'Albert Magne i Tomàs d'Aquino, i la via espiritual encetada per Joaquim de Fiore, les petjades del qual descobreix l'autor en Arnau de Vilanova. La visió profètica del futur amera la cultura europea medieval i moderna, tant se val que fóra cristiana, jueva o musulmana, però, a més, l'Estat modern *necessita* una profecia política. Els trets durant el Renaixement en són identificats i exposats en una segona part, més breu. Tampoc es pot negar la visualitat del text d'Eulàlia Duran, «L'anticrist en el context de la Reforma (protestant) i la Contrareforma». S'hi presenta l'*enemic* com a materialització d'angoixes col·lectives, encarnat en el Cinc-cents en la imatge tetra-front de l'Anticrist: el turc, el papa, el jueu, el protestant. Resulta ja tòpic subratllar la importància dels gravats per a fixar-ne la iconografia, tot i que es pot considerar tal vegada més interessant el paper que feren els impressors alemanys per tal de difondre aquesta mena de textos dins la Monarquia Hispànica o l'estudi dels tractats sobre l'Anticrist impresos a la Corona d'Aragó.

Maria Toldrà, coeditora de l'obra, planteja en el sisè assaig la importància dels manuscrits com a suport material de la cultura. Se centra en l'anàlisi de les anotacions que l'historiador, notari i poeta català Pere Miquel Carbonell incloïa en les cobertes, les guardes, els fulls en blanc o els marges dels seus llibres, però també en els marges dels protocols notariais que servava. En aquestes notes s'apleguen proemis llatins, anotacions recordatòries, obituaris, natalicis, anècdotes familiars, informacions biogràfiques sobre els monarques, notes històriques, epigrames... Tot això fa justícia a la cita escollida per a donar títol a l'assaig, que fa referència a la grafomania de l'humanista català: «Tanta escriptura com se mostra escrita de mà mia». Per la seua banda, el treball de Montserrat Lamarca sobre la impremta a la Catalunya del Cinc-cents s'emmarca en un enfocament una mica més conegut, que recorda estudis semblants com els publicats a València per l'hispanista francès Philippe

Berger. Hi sorgeix un panorama de la indústria i el comerç del llibre a la Catalunya de la primera edat moderna, parcialment condicionat per la manca d'una universitat i per la dependència estructural de la importació de llibres, especialment des de Lió, on es podien fabricar més ràpidament, millor i a més bon preu. L'argumentació obeeix a una estructura cronològica, que es divideix entre el període incunable i el segle XVI i repassa, breument, els trets materials del llibre, els seus editors i operaris, les primeres impremtes de l'àmbit català, la creació del gremi de llibreters de Barcelona o els llibres publicats i finançats a l'estranger pels llibreters catalans.

Els dos assajos darrers desplacen l'interès cap a l'estudi de la prosa i la dramàtica com a gèneres literaris. Esmeralda Sánchez Palacios se situa geogràficament més al sud, per a estudiar la prosa a la cort valenciana dels ducs de Calàbria, entre 1526 i 1550. El seu text torna per enèsima vegada a l'obra de Lluís del Milà, per a donar suport a la tesi d'Eulàlia Duran, qui ho considera més aviat una ficció literària que no pas el correlat històric de la florida cort establerta al palau reial de la ciutat del Túria i en fa una peça complexa i fosca en la seua intencionalitat. L'autora centra la seua anàlisi en els elements literaris presents en la prosa d'*El Cortesano* i s'atura especialment en l'estudi i classificació de vora un centenar de narracions breus, que l'autor lliga tot al llarg d'un text farcit de poesia, teatre i prosa, adornat amb epigrames, contes o apotegmes i acompanyat de romanços, cançons o sonets. També analitza la manera en què el llibre contribueix a la caracterització d'un tipus determinat de cortesà i la seua relació amb altres obres menys conegudes d'aquest mateix entorn literari, concretament el segon pròleg a *La vesita* (1562) i el *Procés de cobles de burles* de Joan Fernández de Herèdia. En darrer lloc, Lenke Kovács signa «El teatre català al Renaixement: Món teatral i àmbits de la representació», en el qual analitza un altre gènere literari que gaudí, igualment, d'una gran fortuna a la cort dels virreis de València o a les aules de l'Estudi General de la mateixa ciutat. Tot i que durant el Renaixement coexistien formes dramàtiques medievals amb les novetats renaixentistes, i encara que en siga una d'elles la concepció del text com a peça literària original, el teatre renaixentista català ens ha llegat poques peces pròpies. La riquesa del teatre català a l'edat mitjana es perllonga en el Renaixement amb el teatre sagrat, en tant que el teatre profà cerca noves orientacions i a Catalunya evoluciona envers una producció dramàtica en castellà. Només a València es documenta una pràctica escènica pròpia, que es plasma en un teatre d'autor profà, bilingüe (castellà i català) i sense continuïtat posterior, visible en obres com la ja esmentada *La vesita* de Joan Fernández de Herèdia (1562).

Tot plegat, el lector té al davant un recull d'assajos que pot resultar poc homogeni des d'un punt de mira temàtic o metodològic, però en el qual podem trobar un repertori d'«itineraris», que recorren de manera més o menys novedosa diversos àmbits: des de l'imaginari de les estructures socials i polítiques fins als canals de transmissió del saber o les formes de la praxi literària. Tot això en un espai geogràfic i temporal concret, dins d'un concepte, el de *cultura*, que, com assenyala al seu moment Carlo Ginzburg, «ofereix a l'individu un horitzó de possibilitats latents, una gàbia flexible i invisible per a exercir al seu interior la pròpia llibertat condicionada».

Helena RAUSELL GUILLOT
Universitat de València